

DOLORS PIFARRÉ I TORRES

**L'ARQUEOLOGIA MEDIEVAL A LLEIDA: INICI,
EVOLUCIÓ I SITUACIÓ ACTUAL DELS TREBALLS
ARQUEOLÒGICS**

Si bé l'Arqueologia és una disciplina amb una certa experiència, cal dir que l'Arqueologia específicament Medieval és encara molt jove, car havia existit tradicionalment un cert menyspreu per l'estudi d'aquest període tan «recent».

Aquest fenomen començà a ésser pal·liat, quan el segle XIX i fonamentalment el XX, nasqué a Europa un cert interès per la coneixença de l'habitat i d'altres aspectes de l'època medieval, i les escoles de França, Polònia, Escandinàvia i Anglaterra descobriren l'estudi arqueològic com a eina imprescindible pel coneixement d'aquests aspectes i, en general, per a una més bona comprensió de la vida d'aquest període anomenat Edat Mitjana.

L'estudi arqueològic a Espanya és iniciat en aquest segle pel Dr. Alberto del Castillo, que creà així la primera escola en aquesta especialitat, continuada fonamentalment pel Dr. Manuel Riu i tot el conjunt del Departament d'Història Medieval de Barcelona.

Lògicament Lleida seguí aquests passos, i encara que els estudis dels jaciments medievals són en llur majoria actuals, intentarem fer un breu esment dels inicis d'aquesta activitat i de la seva evolució fins avui.

Trobem que les primeres recerques arqueològiques es realitzaren a l'Institut d'Estudis Ilerdencs i fonamentalment les coneixerem a través de la seva revista «Ilerda».

Potser una de les primeres demostracions d'interès per aquest tipus d'estudis la descobrim en l'article de Fernando Razquin Fabregat: *Els castells de la Segarra*,¹ útil avui per la descripció que s'hi fa -l'any 1943-, dels castells els quals en aquest moment poden trobar-se en un estat molt diferent.

Però realment, amb una perspectiva més científica, l'iniciador en aquest camp és Josep A. Tarragó Pleyán, que els anys 40 inicia els seus articles amb: *Materiales de*

1. CSIC, Diputació Provincial de Lleida. *Ilerda*. I.E.I. núm. I fasc. 1 juliol-setembre 1943.

Arqueologia de la Ciudad de Lérida,² on exposa l'estat de l'Arqueologia a Lleida en aquells moments i totes les notícies conegudes de les restes, fins la dominació visigoda. Com podem veure, l'interès científic sempre s'atura en aquest període.

Uns anys després, Rodrigo Pita Mercè, en la seva sèrie d'articles «*Datos Arqueológicos Provinciales*»,³ efectua un recull de totes les troballes arqueològiques fetes a la província de Lleida on inclou també les que pertanyen a una època més tardana: l'Edat Mitjana. Hem de tenir en compte que les informacions aplegades són fonamentalment fruit de prospeccions de restes de superfície catalogades en un primer examen. Un resum dels seus resultats ens dona aquest esquema:

TROBALLES ÀRABS

Jaciment

- Torre dels Moros
(Seròs) núm. XII pàg. 86 4
núm XVIII pàg. 217
- Vall de Grau
(Aitona) núm. XII pàg. 86
- Vinganya
(Avinganya. Soses)
núm. XII pàg. 87
- Castellassos
(Tamarit de Llitera).
núm. XV, pàg. 59-61

restes

Al voltant de la torre, ceràmica àrab amb vidriats i amb ocre. Sepultures de lloses. Més de 20 monedes d'or d'època almohade.⁵

Ceràmica àrab.

Pastes primitives. Ceràmica rogenca visigòtica o àrab.

Ceràmica àrab o medieval, d'argila ocre groguenca amb vidriat de color groc melat i verd, blau i blanc. Ceràmica d'argila ocre groguenca decorada amb incisions sinuoses o rectes paral·leles.

Ceràmica vidriada de tons rogenca dels segles XIV-XV. Ceràmica procedent de tenalles àrabs i medievals.

Examinada per J.A. Tarragó Pleyan

- Fortalesa àrab de Gebut
(Soses) núm. XV, pàg. 63

Bronzes medievals dels reis d'Aragó

2. *Ilerda* Opus cit. n° 2 fasc. II abril-juny 1944.
3. Iniciats en la rev. *Ampurias*, n° XIII. Barcelona; i seguits a: *Ilerda*, Opus cit. n° XII fasc. únic. enero-junio. Año VII 1949, n° XV enero-diciembre. Año IX 1951, n° XVII enero-diciembre. Año XI 1953, n° XVIII enero-diciembre. Año XII 1954 i n° XXII. Año XVI 1958.
4. Indiquem, el número i pàgina de la rev. *Ilerda*.
5. Publicades per F. Mateu i Llopis, *Al-Andalus* vol. XII fasc. 2° 1947.

- Castell de Calaveres
(Bellver) núm. XVII, pàg. 109
- Castell Torrent de Cinca
(Osca) núm. XVIII, pàg. 215
- Sant Joan de Carratalà
núm. XXII, pàg. 34
- Montfriu
(Entre Aitona i Gebut)
núm. XXII pàg. 37
- Molí Roca Vell
(Bovalar) núm. XXII, pàg. 37
- a 100 m de Gebut
(de Soses a Aitona)
núm. XXII, pàg. 39
- Farmàcia dels Moros B
(Soses) núm. XXII pàg. 39
- Farmàcia dels Moros C
(Soses) núm. XXII pàg. 39
- Burgebut B
(Aitona) núm. XXII pàg. 40
- Serra Brisa
(Aitona) núm. XXII pàg. 47
- Roca Bartolo
(Aitona) núm. XXII pàg. 49
- Vall de Grau B
(Aitona) núm. XXII pàg. 49
- Cantacorbs
(Aitona) n° XXII pàg. 50
- Vilaseca
(Granja d'Escarp)
núm. XXII pàg. 51
- Restes de ceràmiques vidriades aràbigues medievals similars a les de Burgebut, Ut-xesa i Carratalà.
Denoten l'existència d'una fortificació àrab i d'un lloc de poblament annex utilitzat a l'Edat Mitjana, fins al segle XIV.
Ceràmica vidriada de tipus àrab-medieval semblant a la de Burgebut i Carratalà i a la de la zona de les Torrasses (Torrent de Cinca) on hi ha restes d'una fortalesa àrab Poble àrab.
- Ceràmica àrabiga. Restes de torres de senyals. Sepultures del poble àrab.⁶ Estudiat per A. Vallés.
- Ceràmica àrab vidriada amb groc melat.
Restes d'hàbitat àrab.
Ceràmica de tipus arabiga.
- Restes de poble àrab. Ceràmica àrab i medieval. Restes d'una sitja.
Restes d'habitacles i ceràmica àrab medieval a prop del poble àrab de Gebut C
Ceràmica àrab medieval del tipus de Gebut i Carratalà, vidriada.
Ceràmica d'argila ocre amb franges vidriades grogues àrabs medievals.
Ceràmica àrab medieval
- Restes de fortificació i edificacions àrabs i medievals i ceràmica.
Restes de torre de senyals de pedra àrab.
Ceràmica.
Ceràmica àrab i medieval fins els segles XV-XVI.

6. Indicat també en: *Informació Arqueològica* Butlletí informatiu de l'I. de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació Provincial de Barcelona. n° 31. 1979.

- Sant Jaume
(Granja d'Escarp)
núm. XXII pàg. 51
 - El Vilot
(Alcarràs) núm. XXII pàg. 55
 - Tossal del Fornet
(Torres de Segre)
núm. XXII pàg. 56
 - Sunyer
(Sunyer núm. XXII pàg. 57
 - Vall de la Coma
(Alfés) núm. XXII pàg. 57
 - Vinfaro
(Alfés) núm. XXII pàg. 57
 - Tossal de la Moradilla
(Lleida) núm. XXII pàg. 60
 - Pilarets
(Aitona) núm. XXII pàg. 62
 - Serra del Calvari
(La Granja d'Escarp)
núm. XXII pàg. 66
 - Torres de Sanui
(Lleida)
núm. XXII pàg. 68
 - Fondo del Rei
(Alcarràs)
núm. XXII pàg. 69
 - Alcoletge
(Alcoletge)
núm. XXII pàg. 71
 - Tossal Roig
(Vilanova de la Barca)
núm. XXII pàg. 71
- Restes de fortificació àrab dels segles XI-XII. Ceràmica àrab de color gris amb vidriat melat i verd i d'argila ocre amb pintures negres.
- Gran poble àrab i medieval fortificat. Ceràmica típica àrab i medieval. Restes de sitges i muralles.
- Restes de construccions i ceràmica de tipus àrab i medieval.
- Restes d'un primitiu castell àrab amb pervivència a l'Edat Mitjana.
Ceràmica àrab i medieval.
- Edificacions medievals i important poble fortificat àrab i medieval.
Ceràmica
Torre de senyals musulmana. Sitges i ceràmica àrab.
- Restes de fortificació àrab-medieval, utilitzada com a torre de senyals.
- Restes de fortalesa amb ceràmiques musulmanes i medievals vidriades
- Restes de poble i ceràmica vidriada de tipus àrab-medieval.
- Restes de construcció àrab. Ceràmica aràbiga.
- Restes de poblat fortificat. Ceràmica àrab-medieval.
- Ceràmica àrab-medieval.

TROBALLES MEDIEVALS (CRISTIANES)

- Jaciment
 - Pont de Camarasa
núm XII pàg. 87
- Restes
Signes de terrisser

- Palous i Valldernàs
(Entre Camarasa i Cubells)
Núm. XVII pàg. 108
 - Tossal d'en Mor
(Tàrrega) n° XVIII pàg. 208
 - Runes d'Adar
(Llardecans) núm. XVIII pàg. 213
núm. XXII pàg. 38
 - Sant Joan de Carratalà
núm. XXII pàg. 34
 - Torre Ardiaca
(Lleida) núm. XXII pàg. 62
 - Rufea
(Lleida núm. XXII pàg. 63)
 - Mequina
(Mequinensa, Osca)
núm. XXII pàg. 64
 - Punta Roja
(La Granja d'Escarp)
núm. XXII pàg. 66
 - Torre del Sales
(Alcarràs) núm. XXII pàg. 69
 - Racó del Llaç
(Alcarràs) núm. XXII pàg. 70
 - Camí del Sot
(Torres de Segre)
núm. XXII pàg. 70
 - Pedrós B
(Albatàrrec)
núm. XXII pàg. 73
- Runes de vilatges medievals.
- Restes de ceràmica vidriada de l'Edat Mitjana i parets i galeries subterrànies d'una possible torre de senyals.
- Runes d'edificació medieval sobre d'unes anteriors àrabs. Ceràmica vidriada aràbiga.
- Poble àrab i restes de poble medieval amb església romànica i castell i restes de muralla.
- Restes medievals de l'antic poble de la Femosa.
- Restes de tipus medievals de poblament.
- Restes de poblament i ceràmica medieval.
- Restes de ceràmica medieval i musulmana.
- Restes de ceràmica medieval.
- Ceràmica vidriada medieval.
- Restes de sitges, construccions de ciment i ceràmica medieval.
- Ceràmica grisa medieval.

Paral·lelament, l'any 1949 es decreta la Catalogació i possible restauració dels Castells d'Espanya pel Ministeri d'Educació Nacional. L'IEI inicia treballs d'investigació a Camarasa, a càrrec del Dr. Maluquer i de Motes.

L'any 1959 Rodrigo Pita Mercé escriu un article: *La evolución del sistema de poblamiento antiguo alrededor de Lérida*,⁷ on dedica un petit capítol a l'arabització. L'any 60, Tarragó Pleyan està dirigint la restauració de la Seu Antiga pel servei de

7. *Ilerda* Opus cit. n° XXIII. Any XVII 1959.

Defensa del Patrimoni Artístic Nacional juntament amb Lluís Diez-Coronel. Aquest publicarà poc després: *Una antigua torre-atalaya en el castillo de la Rápita*⁸ sobre una fortalesa àrab de Balaguer, i continua amb: *La Alcazaba de Balaguer y su palacio árabe del s. XI*,⁹ on localitza un extens conjunt de fortificacions àrabs amb aparició d'uns materials arqueològics de gran riquesa, pertanyents a un palau musulmà del segle XI. És la zona del Pla del Real o d'Almatà, un gran recinte fortificat dels segles VIII-IX amb aparell del segle IX i construccions essencialment de tapia, sobre un basament de pedra.

Allí s'inicien les excavacions de Diez-Coronel juntament amb Manuel Ocaña Jimenez sobre la fase que va des del segle IX al XI. Avui dia són dirigides per J. Giralt.

També l'any 61 comença la primera campanya de treballs arqueològics a la Paeria de Lleida dirigida per J.A. Tarragó Pleyan i L. Diez Coronel de l'IEI, que se succeïren fins arribar a l'actualitat.

El camí ja era obert, i poc a poc el nombre d'excavacions es multiplicà.

ELS JACIMENTS EN LA ACTUALITAT

Amb un coneixement més concret de les dades, facilitades en la seva majoria pels propis directors de les excavacions, passem a descriure la situació actual dels diversos jaciments de la zona:

EL BOVALAR

Jaciment: Temple paleocristià i hàbitat profà del Bovalar.

Municipi: Seròs

Comarca: Segrià

Nombre de Campanyes i anys:

- Localitzat l'any 1943 per M. Pita Mercé
- 1ers Treballs excavació: R. Pita, J. Querre, H. Sarny
- 2ons « « : R. Pita, Diez-Coronel, J. Sarrate
- 3ers « « : R. Pita 1969
- 4arts « « : Nova fase de revisió, 1976-1981 sota la direcció de P. de Palol i l'Institut d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona.

8. *Ilerda* Opus cit. n° XXVII-XXVIII. Años 1963-65. Vègi's del mateix autor: *La torre de la ràpita en Vallfogona e Balaguer* Actas VII Congreso Arqueológico Nacional. Zaragoza. 1962.

9. *Ilerda*, Opus cit. n° XXIX. Años 1966-68. Vègi's també del mateix autor: *Fortificaciones árabes en Balaguer (Lèrida), con un palacio del s. XI* Actas del XII Cong. N. de Arqueologia, Jaen 1971. Zaragoza 1973.

Es tracta d'un temple d'estructura paleocristiana (utilitzada fins a final del regne dels visigots), un conjunt profà residencial al sud d'aquest temple (potser residència d'explotació agrícola senyorial o bé monacal) i una necropolis, tant a l'interior del temple com als seus voltants, de la qual només es conserva una zona a la part oest.

La basílica és de planta rectangular perfectament orientada, dividida transversalment en tres àmbits diferents.

Troballes interessants: encenser de bronze de cassola cilíndrica i coberta de cúpula, trepada, de tipus oriental copte i un gerret eucarístic per al vi consagrat, també d'origen oriental copte. Ceràmiques visigòtiques, alguns bronzes (VII-VIII), tremessos encunyats a les seques catalanes, etc.

Bibliografia

P.DE PALOL, R. PITA MERCÉ: *La basílica de Bobalá y su mobiliario litúrgico*, «Actas del VIII Congreso Internacional de Arqueología Cristiana» Barcelona 1969. Ed. Barcelona. El Vaticà 1972.

R. PITA MERCÉ: *Lérida paleocristiana*. Lleida 1973.

N. DUVAL: *Un fructueux échange entre archéologues, liturgistes et patristiens: Le colloque de Montserrat* (2-5 Novembre 78) «Rev. des études augustiniennes» XXV 1979.

TH. HAUSCHILD- H. SCHLUNK: *Hispania Antigua: Die Denkmäler des frühchristlichen und westgotischen Zeit*. Mainz 1978

L'Arqueologia a Catalunya Avui, Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona 1982

Les Excavacions Arqueològiques a Catalunya en els darrers anys n.º 1 Servei d'Arqueologia. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona 1982.

LA PAERIA

Jaciment: La Paeria

Municipi: Lleida

Comarca: Segrià

Nombre de Campanyes i anys:

- 1961-1962: 1ª campanya dirigida per J.A. Tarragó Pleyan i L. Díez Coronel de l'Institut d'Estudis Ilerdencs. Bibl.: TARRAGÓ PLEYAN J.A. y DIEZ-CORONEL L. *Una excavación en la Paeria de Lérida*. VIII Congreso Nacional de Arqueologia (Sevilla, 1963), Zaragoza 1964
- 1976: 2ª Campanya dirigida per J.A. Tarragó, L. Díez-Coronel de l'IEI i J. Sarrate i J.A. Aldabó per l'Ajuntament. Materials estudiats posteriorment per J. I. Rodríguez i J. R. Gonzalez de l'IEI. Bibl.: TARRAGÓ J.A.

DIEZ-CORONEL, RODRIGUEZ J.I. i GONZALEZ J.R. *La excavación arqueológica del Palacio de la Paeria de Lérida y su museo*. Estudio de los materiales aparecidos en la segunda campaña. Miscelánea Homenaje al profesor Salvador Roca Lletjós, IEI Excma. Diputación provincial. Lérida 1981.

- Amb una nova perspectiva; 1982, 83, 84, i 85, dirigides per Emili Junyent i Arturo Pérez de l'Estudi General de Lleida i patrocinades per l'Ajuntament de Lleida.

Segons les indicacions d'aquests darrers directors, la cronologia del jaciment és ibero-romana, medieval i moderna. Es tracta d'una zona marginal respecte el nucli de la ciutat romana, massa propera al riu. Té una ocupació temporal i ocasional a l'Alt Imperi i el Baix Imperi; dos moments especialment espectaculars si ens cenyim als materials arqueològics.

En relació amb les troballes específicament medievals se situen en nivells afectats per remocions (fonamentació edifici, etc.) i són materials del segle XI-XII. Hi ha estructures constructives anteriors a la conquesta de Lleida (1149) i un gran dipòsit esglaonat dels segles XI-XII.

Bibliografia

- E. JUNYENT, A. PEREZ, *Guia Museu de la Paeria* Ajuntament de Lleida, Departament de Cultura. Lleida 1983.
- E. JUNYENT, A. PÉREZ, *Noves dades sobre la ciutat romana d'Ilerda* Tribuna d'Arqueologia 1982-1983, Dep. de cultura. Generalitat de Catalunya. Barcelona 1983.
- E. JUNYENT, A. PEREZ, N. RAFEL, *Lleida: Notes a l'arqueologia de la ciutat*. Cota Zero, 1, Vic 1985.
- A. PEREZ, *La ciutat romana d'Ilerda* Ajuntament de Lleida, Lleida 1984.
- GALLART, PEREZ, JUNYENT, RAFEL, *L'Arqueologia a la ciutat de Lleida: 1975-1985*, Lleida 1985.

PLAÇA DE SANT JOAN

Jaciment: Plaça de Sant Joan

Municipi: Lleida

Comarca: Segrià

Nombre de Campanyes i anys:

- 1976. Dirigida per Emili Junyent a càrrec de la Direcció General del Patrimoni del Ministeri de Cultura.

La cronologia del jaciment és de 200a. C. -1985. No es pot parlar pròpiament d'una excavació; més aviat d'una mínima recuperació de la documentació perduda

amb el buidament de la plaça per construir-hi un aparcament. Nivells ibero-romans, d'època republicana i Alt imperi. Recuperació parcial de dos mosaics ja destruïts per remocions d'època medieval o moderna.

Com troballes medievals podem citar materials ceràmics de diversos períodes; potser els més interessants són els de producció andalusina dels segles XI-XII trobats a l'interior d'una sitja. També cal esmentar la fonamentació de l'església de Sant Joan, la part corresponent a l'absis de la qual, s'ha conservat «in situ».

Bibliografia

- JUNYENT, E.: *Plaça de Sant Joan a «les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darresrs anys»*, Generalitat de Catalunya. Barcelona 1982
- JUNYENT, E.: *Plaça de Sant Joan Coneixes la teva ciutat?* Ateneu de ponent, Lleida 1983.
- JUNYENT, E.; PÉREZ, A.: *Noves dades sobre la ciutat romana d'Ilerda* Tribuna d'Arqueologia 1982-1983. Departament de Cultura. Generalitat de Catalunya. Barcelona 1983.
- GALLART, J.; JUNYENT, E.; PEREZ, A.; RAFEL, N.: *L'Arqueologia a la ciutat de Lleida 1975-1985*, Lleida 1985.

SANT MIQUEL DE LA VALL

Jaciment: Castell i poble medieval de Sant Miquel de la Vall

Municipi: Covet de la Conca

Comarca: El Pallars Jussà

Nombre i anys de les campanyes:

- entre 1978 i 1980, i 1982-1983 i 1984. Dirigides pel Dr. Manuel Riu, i realitzades per l'equip del Departament d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona, les tres primeres campanyes i per J.I. Padilla les restants.

Restes d'un poble ammurallat que representa el prototipus d'un hàbitat rural agrupat, típic dels segles XI i XII, constituït per una població fortificada, de planta gairebé rectangular, la qual té un castell a l'extrem superior amb una torre central cilíndrica i és tancada a la part més baixa pel temple tardó-romànic d'una sola nau amb absis de planta semicircular. Entre el castell i l'església hi ha tot un seguit de cases. L'última campanya ha estat basada en l'estudi d'un edifici religiós i un edifici civil amb tres habitacions; totes dues construccions defineixen una àrea oberta o plaça a la qual van a parar diversos carrers.

Bibliografia

- Notes a: *L'Arqueologia a Catalunya Avui*, Opus cit. 1982

- Notes a: *Les Excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys* Opus cit. 1982.
- Manuel RIU, *Enterramientos infantiles frente a las puertas o en el subsuelo de las viviendas en la España Medieval (S. X-XIII)* i Elisenda VIVES i BALMAÑA, *Estudi antropològic de dos enterraments infantils de S. Miquel de la Vall*. Rev. Acta Mediaevalia 3 Departament de H^a Medieval. Institut de H^a Medieval. Facultat de Geografia i Historia. Universitat de Barcelona. Barcelona 1982.
- Notes en el «Butlletí del Centre Excursionista» de Tremp.
En Curs:
- M. RIU, *S. Miquel de la Vall. Una vila murada del món del romànic*. «Llambard». Amics de l'Art romànic n° 1.
- M. RIU, *Notes històriques de S. Miquel de la Vall*, Rev. Occidens n° 1, Homenatge a Lladonosa.
- J.I. PADILLA, *Sisena campanya a S. Miquel de la Vall*. Acta Mediaevalia, Opus cit. 5-6 1984-1985.

EL TOSSAL DEL MOLINET

Jaciment: El Tossal del Molinet o del Molí.

Municipi: El Poal

Comarca: La Noguera

Nombre de Campanyes i anys:

- 1979. Dirigida per J.R. GONZÁLEZ PÉREZ i J.I. RODRÍGUEZ DUQUE de la Secció d'Arqueologia de l'IEI.

Sitja medieval amb materials dels segles XII-XIII.

Bibliografia:

- J.R. GONZÁLEZ PÉREZ i J.I. RODRÍGUEZ DUQUE, *Excavación de un silo medieval en el «Tossal del Molinet» (El Poal)* Datos arqueológicos Ilerdenses VII. Ilerda, Opus cit. n° XLII Any 1981

TOSSAL DE SOLIBERNAT

Jaciment: Tossal de Solibernat

Municipi: Torres de Segre

Comarca: Segrià

Nombre de Campanyes:

- 1981-1982-1983 i 1984, dirigides per J.R. GONZÁLEZ, J.I. RODRÍGUEZ, J. ROVIRA, A. LÓPEZ i E. SANMARTÍ, de la Secció d'Arqueologia de l'IEI, de

la Diputació de Lleida i de l'Institut de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació de Barcelona.

La cronologia del jaciment és del 1.100 a C. i del s. XI-XII d.C. Damunt d'un poble del Bronze Mitjà Final, es troba un possible poble àrab format per una alqueria amb una torre rectangular de defensa al seu extrem oriental, dels segles XI-XII destruïda al moment de la presa de la ciutat de Lleida (1149). Restes de ceràmica vidriada amb marró, melat, corda seca, etc. Tipològicament són olles, gerres, safes, etc. Puntes de llança. Diferents murs d'època islàmica corresponents a l'alqueria.

Bibliografia

(únicament citem aquella on es parla de les troballes medievals)

- *L'Arqueologia i la Nostra Història*. Secció d'Arqueologia IEI Diputació provincial de Lleida. Museu Arqueològic. Àrea de cultura Diputació Provincial de Barcelona.

En Curs:

- Publicacions del Museu de Barcelona. Diputació de Barcelona.
- Comunicació presentada al I congrés de Arqueologia Medieval Osca, 1985.

EI PEDRÍS

Jaciment: Sant Pere del Pedrís.

Municipi: Belcaire

Comarca: La Noguera.

Nombre de Campanyes i anys:

- 1981. Dirigida pel Dr. Prim Bertran, pel Departament de Cultura de la Generalitat.

La cronologia del jaciment és dels segles XI-XV. Imposible trobar cap tipus d'estratigrafia ja que cap cosa està situada en el seu lloc (remenat per les feines de rompuda del camp). A 40 cm ja hi havia la roca mare. S'han trobat molts fragments de ceràmica grisa d'un to fosc al to clar, que es poden datar des del XI al XV, l'època d'ocupació d'aquest indret.

Bibliografia

PRIM BERTRAN, *La ceràmica grisa de St. Pere del Pedrís*. Annexos 2 de la rev. Acta Mediaevalia, Opus cit. Barcelona

CIUTAT DE CARDÓS

Jaciment: Ciutat de Cardós (Puig de Sant Martí d'Ainet de Cardós)

Municipi: Vall de Cardós

Comarca: Pallars Sobirà

Nombre de Campanyes i anys:

- 1981 i 1982, dirigides pel Dr. Albert BENET i CLARA, pel Departament d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona.

La Cronologia del jaciment és Neolítica/Medieval. Van aparèixer dues zones d'hàbitat, una de Neolítica al Centre del Puig i un altra, més a migdia, que aprofitava l'antiga pedrera on es construïren algunes cases, prop de l'església consagrada el 1145.

Les troballes més abundants foren fragments de ceràmica grisa.

Bibliografia

ALBERT BENET i CLARA: *Trobada d'una ciutat alt medieval al Pirineu, «Regió 7»* (Manresa), 22 octubre 1981. pàg. 29.

FLIX

Jaciment: Flix

Municipi: Balaguer

Comarca: La Noguera.

Nombre de Campanyes i anys:

- 1982. Dirigida per Prim BERTRAN i Francesc FITÉ, pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

La cronologia és altomedieval, dels segles XI i XII. S'han trobat cups i sitges per oli i vi, i ceràmica grisa medieval. Això denota l'existència d'un poble important darrere la Serra d'Almenara en una etapa posterior a la reconquesta de la zona (mitjan segle XI). Gran exportació oleícola i vinícola. Deu desaparèixer a mitjan segle XIV.

Bibliografia:

En curs:

Publicació a les Actes del I Congrés sobre la Viticultura en la Conca Mediterrània, Tarragona, 1985.

MALDANELL

Jaciment: Sant Joan de Maldanell

Municipi: Maldà

Comarca: L'Urgell

Nombre de Campanyes i anys:

- 1982 i 1983. Dirigides per J. R. GONZÁLEZ de la Secció d'Arqueologia de l'IEI. Diputació Provincial de Lleida.

La cronologia va del s. XI al XVIII. Es tracta d'una antiga església romànica d'època tardana, d'una sola nau i àbsis semicircular i banc corregut de pedra pels murs nord i oest (únics conservats). A l'esquerra de l'altar es troba una tomba amb una llosa de coberta decorada amb una creu llatina. Fora del mur septentrional sortí una fossana. Restes de Ceràmica grisa i vidriada. Aquest temple té una capacitat per unes vint-i-cinc persones (10 x 4 m.). Degué restar abandonat el segle XVIII, havent-se utilitzat fins a aquest moment (enterraments) potser com a ermita.

Bibliografia

- *L'Arqueologia i la Nostra Història*, Secció d'Arqueologia. IEI. Diputació provincial de Lleida. Museu Arqueològic. Àrea de Cultura. Diputació Provincial de Barcelona.
- GONZÁLEZ, J.R. *Sant Joan de Maldanell (Maldà, Urgell)*. A «Arqueologia 82», Madrid 1983. pàg. 177.
- GONZÁLEZ, J.R. *II Campanya a Maldanell*. A «les Pedres», 15 Lleida 1984. pàg. 1.
- GONZÁLEZ, J.R. *El yacimiento de Sant Joan de Maldanell (Maldà, Lérida)*. en «Actas del I congreso Nacional de Arqueología Medieval». Huesca 1985 (en premsa)

ESGLÉSIA DE SANT MARTÍ

Jaciment: Església de Sant Martí

Municipi: Lleida

Comarca: Segrià

Nombre de campanyes i anys:

- 1983 (darrers de febrer a primers de Juliol). Dirigida per Josep GALLART i Magí MIRET, i Ramón TEN, del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya i Ajuntament de Lleida.

La cronologia del jaciment abarca des de principi del segle XII a l'època actual. Varen aparèixer diverses restes constructives (Sitges, basses, canalitzacions, parets, etc.) d'època andalusina, que es pensa que pertanyien, possiblement, a un taller de terrisser. També, cinquanta-set enterraments d'època medieval i moderna (segles

XII a XVII). Restes de la fonamentació d'una muralla, que a mitjan segle XVII s'adossà a la capella lateral. Una rasa de la darrera Guerra Civil i restes de la fonamentació d'una escola construïda els anys 50 i enderrocada fa poc. Les troballes medievals més significatives són:

Restes constructives d'època andalusina de principi a mitjan del segle XII. Tombes antropomorfes i de banyera, de la segona meitat del segle XI i principi del XII. Tombes de lloses del segle XIII i XIV. Tombes de fossa simple del segle XV fins a mitjan segle XVII.

Bibliografia

- GALLART J., JUNYENT, E., PÉREZ, A., RAFEL, N.: *L'Arqueologia a la ciutat de Lleida, 1975-1985*. Ajuntament de Lleida. Col. La Banqueta nº 5 Lleida, 1985.
- GALLART, Josep, *Excavacions a la necròpolis de l'església romànica de Sant Martí de Lleida* IEI Lleida (en premsa)
- GALLART J., GIRALT J., MIRÓ J.M.: *Excavaciones en el lado norte de la iglesia de Sant Martí (Lleida). Época andalusí y medieval*. A 1er Congreso de Arqueología Medieval Española, Huesca 1985. (En premsa).

SANTA COLOMA D'ÀGER

Jaciment: Santa Coloma d'Àger

Municipi: Àger

Comarca: La Noguera

Nombre de Campanyes i anys:

- 1983-1984. Dirigides per Prim Bertrán i Francesc Fité, pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

La cronologia del jaciment, visigot i medieval, és dels segles VII-XI i principi del XII. Les troballes més interessants són una necròpolis tardo-visigòtica, tombes de cista, tombes de fossa, la base de l'església de Sta Coloma, que té capçalera rectangular, i monedes d'Urgell (pugeses d'Urgell) i de Pere el Cerimoniós (croat). Tot això ha permès de constatar la pervivència de l'hàbitat d'època tardo-visigòtica fins el segle XII, que enllaça tot el període, de la caiguda del regne visigot a la reconquesta. El centre és l'església, possiblement primer privada i que després esdevingué parròquia; amb un àmbit immens de necròpolis al seu redós. Desaparegué com a cementiri a principi del XII i com a lloc de culte a principi del segle XVIII.

Bibliografia

En curs:

- Comunicació al 1er Congrés Internacional d'Arqueologia Medieval d'Osca.

BERTRAN, P. i FITÉ, f.: *Excavació del jaciment de Sta Coloma d'Àger (La Noguera)*
Acta Mediaevalia, Opus cit. 5.

-SÈQUIA DEL CUP

Jaciment: Sèquia del cup

Municipi: Balaguer

Comarca: La Noguera

Nombre de Campanyes i anys:

- 1983 i 1984: Dirigides per Josep GIRALT, dels Serveis Territorials de Lleida i el Museu de la Noguera.

La Cronologia del jaciment és dels segles X-XVI. És va trobar l'estructura. Va aparèixer un mur de contenció del riu amb tres etapes constructives molt clares. La primera pot correspondre al S. X i és d'obra andalusina. Les altres dues ja són cristianes tardanes (S. XIII ? / S. XVI).

-SANT SALVADOR

Jaciment: Sant Salvador

Municipi: Balaguer

Comarca: La Noguera

Nombre de Campanyes i anys:

- 1984 Dirigida per Josep GIRALT, dels Serveis Territorials de Lleida i el Museu de la Noguera.

La cronologia del jaciment és dels segles XII-1936.

L'excavació comportà la realització de dues cales de 4 × 4 m amb resultats diversos. Es trobaren estructures. Existència de l'església de St. Salvador (construïda a partir del 1105) amb totes les seves reformes. Aparició del possible cementiri parroquial que hi havia adossat, que no s'acabà d'excavar.

-EL FIRAL

Jaciment: El Firal

Municipi: Balaguer

Comarca: La Noguera

La cronologia del jaciment és dels segles XIV-XVI.

No constituí una excavació, sinó una recollida de materials apareguts en fer una trinxera per ubicar-hi una tuberia d'aigua. Es trobà ceràmica i vidre medievals.

Bibliografia

Jordi BOLÓS; Juli MARKALAIN: *La ceràmica grisa del Firal de Balaguer conservada al Museu de La Noguera*, a «Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia». 5-6, Barcelona 1984-1985, pàgs. 355-385.

ANTIC PORTAL DE MAGDALENA

Jaciment: Antic Portal de Magdalena

Municipi: Lleida

Comarca: Segrià

Nombre de Campanyes i anys:

Gener 1984. En curs. Dirigida per M. Julià, P. Làzaro, R. Melian, N. Molist, J. Obis, A. Oliver, F. Puig, N. Rafel, pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Lleida.

La cronologia és: romana (segles I a. C. - I d. C.), medieval (àrab i baix medieval) i moderna (fins a 1707). Excavades restes immobles romanes pertanyents a un assentament del qual no s'ha pogut encara determinar el caràcter. Restes mobles i immobles d'època àrab. Restes d'un barri baix medieval erigit després de la conquesta cristiana. Barri modern (segles XVI-XVII) destruït amb la Guerra dels Segadors i definitivament arrasat amb la Successió.

Bibliografia

GALLART J.R., JUNYENT E., PÉREZ A. i RAFEL N.: *L'Arqueologia a la ciutat de Lleida: 1975-1985* Opus Cit. Lleida 1985.

ESGLÉSIA DE SANT PERE

Jaciment: Església de Sant Pere

Municipi: Bellver de Sió

Comarca: Urgell

Nombre de Campanyes i anys:

- 1984 Dirigida per Núria Rafel, pel servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya.

Cronologia: És del segle XII. És tracta d'una necròpolis amb tombes excavades a la roca a la part externa de l'àbsis de l'església. Tipus: antropomorfes i de banyera. No hi ha material mòble.

Altres articles d'interès en relació a aspectes arqueològics:

FITÉ i LLEVOT F., *Un apropament a l'estudi dels molins del Montsec a la Vall d'Àger*, Acta mediaevalia 4, Opus cit. Barcelona 1983.

GONZALEZ PÉREZ J.R., *El Secà de la Teuleria (La Novella Alta)* «Datos arqueològics Ilerdenses» VIII, Ilerda Opus cit. n° XLIII. Any 1982 + IDEM *El tossal-I de Golmés*, Ilerda Opus cit. n° XLI.

RORIMER James J. *Cuatro sepulcros de las Avellanas y otras esculturas góticas Ilerda*, Opus cit. n° XLV, Any 1984.

És també molt interessant, per arrodonir la totalitat de bibliografia al voltant del tema que tractem, consultar el llibre publicat per l'IEI:

La Arqueologia en el Instituto de Estudios Ilerdenses a través de las publicaciones. (Repertorio de bibliografía Arqueológica) IEI, Diputació provincial de Lèrida. Artis, Estudios gráficos Lèrida 1984.

NOTA

El nostre agraïment als directors de les excavacions citades que tan amablement ens han facilitat les dades.